

Iška Loka - bronastodobno naselje na obrobju Ljubljanskega barja

Anton VELUŠČEK

Izvleček

V prispevku so predstavljene arheološke najdbe z mlajše-ozziroma zgodnjepoznobronastodobnega planega naselja Iška Loka, ki leži na trdini na obrobju Ljubljanskega barja.

Ključne besede: Slovenija, Ljubljansko barje, mlajša in pozna bronasta doba, plano naselje, keramika

Abstract

The article presents the archaeological finds from the early Late Bronze Age settlement of Iška Loka, located on dry land at the edge of the Ljubljansko barje.

Keywords: Slovenia, Ljubljansko barje, Late Bronze Age, lowland fortified settlement, pottery

UVOD

Ob topografski akciji, ki jo je vodil D. Vuga, je bilo leta 1974 odkrito prazgodovinsko naselje na obrobju Ljubljanskega barja pri Iški Loki, ki so ga po površinskih najdbah keramike uvrstili vsaj v pozno bronasto dobo oziroma v obdobje kulture žarnih grobišč, nadaljnja leta predmet intenzivnih površinskih opazovanj, saj so s preoravanjem njiv prihajali na dan vedno novi fragmenti keramike. Zato je Vuga spomladi leta 1983 izkoristil priložnost, da je z arheološko sekcijo mladinskega raziskovalnega tabora na Igu delati tudi na problematki naselbinskih najdb pri Iški Loki. S sondiranjem je hotel preveriti, ali preoravanje odnaša le zgornjo plast ali uničuje vso, po možnosti plitvo stratigrafijo najdišča. V nekajdnevni akciji je ob sodelovanju dveh študentov arheologije in arheološke ekipe *Kluba mladih raziskovalcev* zastavil 2 sonde. Sonda 2 (1 × 1 m) na parc. št. 442 k. o. Iška Loka je bila negativna, v nekoliko večji sondi 1 pa so našli na kulturno plast, bogato z najdbami, kot je kera-

mika, bronast artefakt, kamnito orodje, hišni omet in živalske kosti¹ (po Vuga 1983, 199).

Ker gre za pomembne naselbinske najdbe, sem se odločil, da jih z dovoljenjem izkopavalca objavim. Obenem pa bodo predstavljeni tudi naključno pobrani artefakti z bližnjih parcel.²

Legla naselbine, sonda 1 in stratigrafski podatki

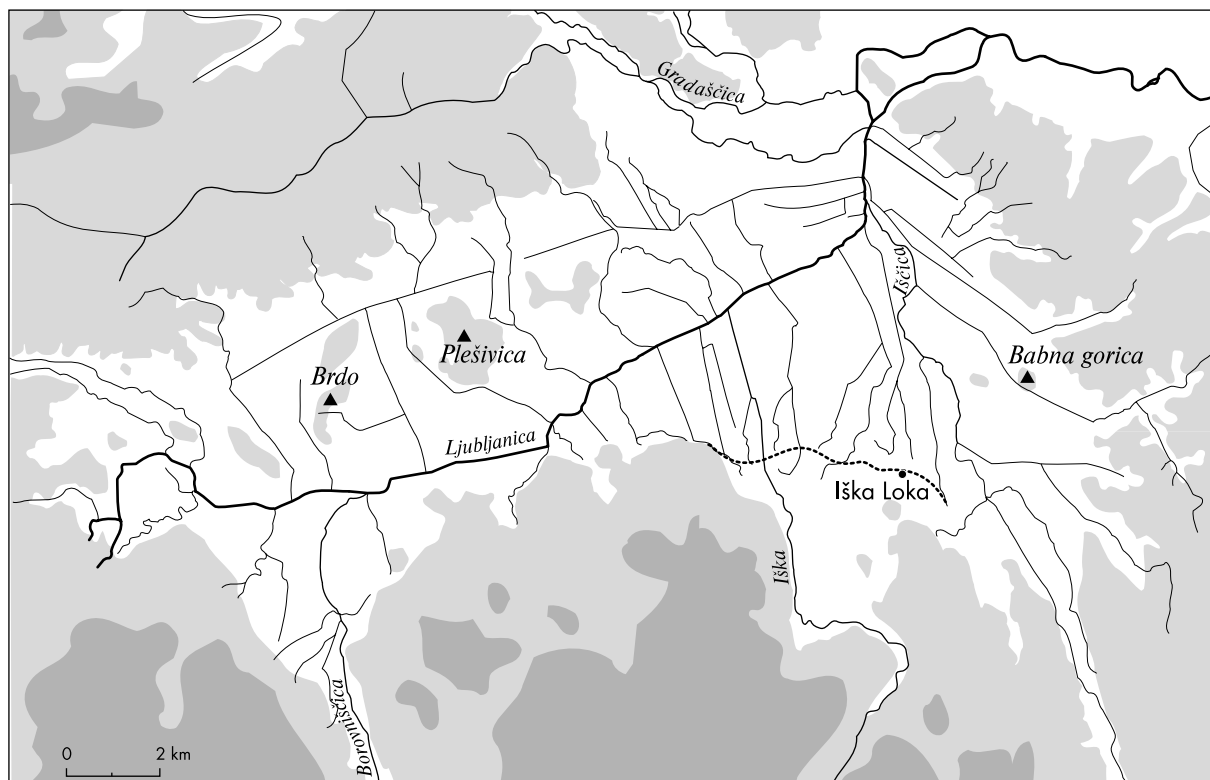
Prazgodovinsko naselje leži severovzhodno od vasi Iška Loka na skrajnem severnem robu t. i. Iškega vršaja, razmeroma ravne terase, ki se razteza na južnem delu Ljubljanskega barja (*sl. 1*).³ Površje vršaja so rjava plitka karbonatna tla s peščeno-prodnatim podtaljem, ki imajo za poljedelstvo dobre fizikalne in kemične lastnosti, a so zaradi plitkosti in razmeroma globoke podtalnice sušna, kar je v dolgih sušnih obdobjih precej občutno (Tancik 1965, 72).

Sonda 1 je bila zastavljena na parceli št. 440 k. o. Iška Loka, na rahlo proti barju nagnjeni brežini.

¹ Analizo živalskih kosti iz Iške Loke glej pri Toškan 2005.

² Ker mi je vodja sondiranja Davorin Vuga (danes: Ministrstvo za kulturo, Direktorat za kulturno dediščino) najdbe iz Iške Loke hvaležno prepustil za objavo, se mu na tem mestu najtopleje zahvaljujem.

³ Podatki o legi naselbine, sonde in sondiranju so povzeti po Vuga 1983, 199.

Sl. 1: Ljubljansko barje z Iško Loko in čelnim robom vršaja. Pripravila: M. Belak.

Fig. 1: The Ljubljansko barje with Iška Loka and the front edge of the Ig terrace. Prepared by: M. Belak.

Po mnenju vodje sondiranja so s sondo 1 raziskovali na skrajnem severnem robu naselja, saj naj bi hiše, se pravi osrednji del naselja, morale stati višje na terasi, onstran nasipa, ki je lepo viden na robu prodnate terase in je verjetno umetno delo (sl. 2).⁴

Sonda 1 je merila 2 × 3 m, z daljšo stranico usmerjeno proti severu. V vzhodnem profilu je bila dokumentirana naslednja stratigrafija:

- *plast 4*: v gl. pod 60 cm; prod, drobno- in srednjezrnat;

- *plast 3*: kulturna plast, v gl. 60-40 cm; sestavlja jo črna zemlja, vmes kamenčki proda, tik na dnu tudi sivočrn mulj, ki prekriva prod; v plasti so našli oglje, številne fragmente keramike, rezilo iz roženca in rahlo poškodovan bronast gumb z zanko (t. 2: 8),⁵ ki je ležal na dnu plasti tik nad prodom;

- *plast 2*: humus in subhumus, v gl. 40-10 cm; temnosiva fina zemlja (preperlina šote) s posameznimi fragmenti keramike;

- *plast 1*: ruša, v gl. 10-0 cm; temnosiva fina zemlja.

NAJDBE IN DATIRANJE NASELJA

Med najdbami prevladuje keramika (t. 1; 2:1-7,10,11; 3-7). V letih od 1974 do 1983 so našli 152 fragmentov, od tega 51 v sondi, med katerimi jih je najmanj 30 iz kulturne *plasti 3*. Na dnu kulturne plasti so našli tudi rahlo poškodovan bronast gumb z zanko (t. 2: 8) in fragment orodja iz roženca (t. 2: 9), (prim. Vuga 1983, 199).

Po kronološki shemi, ki jo v monografiji o Olorisu zagovarja J. Dular (Dular 2002, 216 ss, sl. 48), se zdi, da časovno mesto Iške Loke ni problematično (prim. tudi s Teržan 1999, 132 s), saj večino loncev lahko uvrstimo v tipološke skupine, ki jih je Dular definiral na podlagi oloriških najdb (Dular 2002, 145 ss). Prepoznal sem naslednje tipe: L1 (t. 5: 1), L2 (t. 1: 1; 3: 4-6; 7: 4,5), L3 (t. 3: 3), L4 (t. 1: 2), L5 (t. 5: 3), L8 (t. 5: 2,6) in L9 (t. 6: 4). Fragment ustja z ostenjem (t. 3: 1) lahko pripišemo vrču tipa V2 po Dularju (Dular 2002, sl. 9: V2). Med skledami (glej Dular 2002, 150 ss) so

⁴ Glede na opis, ki ga daje Vuga (1983, 199), menim, da bi bila sonda lahko zastavljena celo izven areala prazgodovinskega naselja (op. avtorja).

⁵ Vuga interpretira bronasto najdbo kot odlomek bronaste igle s ploščato glavico (1983, 199), kar je bilo na prvi pogled povsem pravilno, po čiščenju pa se je pokazalo, da so dejansko našli bronast gumb z zanko.

Sl. 2: Pogled z zahoda na domnevni nasip bronastodobnega naselja Iška Loka. Foto: D. Vuga, april 1976.

Fig. 2: View from the west of the suggested rampart of the Bronze Age settlement of Iška Loka. Photo: D. Vuga, April 1976.

tipi, kot so S1 (*t. 1: 7*), S5 (*t. 6: 9*), S7 (*t. 1: 4*) in S10 (*t. 3: 12,13*). Pojavljajo se tudi latvice (*t. 3: 10; 5: 11,13*) in skodele (npr. *t. 5: 5*). Dobro prepoznavna sta dva Dularjeva tipa skodel (glej Dular 2002, 154, sl. 9): Sk1 (*t. 7: 3*) in Sk3 (*t. 1: 8*). Fragment na *t. 4: 14* je morda del pekve. Vretence (*t. 7: 11*) pa kaže, da so se prebivalci v naselju ukvarjali tudi s prejo.

Keramika iz Iške Loke je razmeroma bogato okrašena. Pojavljajo se razčlenjena (npr. *t. 2: 1-4; 3: 7; 4: 1-6* itd.; prim. z Dular 2002, sl. 11; 16: 3; 17: 4,10-12 itd.) in nalepljena rebra (*t. 2: 5; 4: 7-9* itd.; prim. z Dular 2002, sl. 11; 17: 10), bradavice (*t. 5: 11; 6: 5*; prim. z Dular 2002, sl. 11; 17: 3), ki so lahko s kaneluro (*t. 2: 6*; prim. z Dular 2002, sl. 11), in obročkaste nalepke (*t. 3: 8; 6: 12*; prim. z Dular, Šavel, Tecco Hvala 2002, t. 61: 10). Poševne kanelure, ki jih Oloris pozna na ramenu oziroma največjem obodu posode (Dular 2002, 159, sl. 17), je v Iški Loki zaslediti na ustjih latvic (*t. 3: 10; 5: 13*). Na ustju (*t. 6: 4*; prim. z Dular 2002, sl. 11: O14) in ostenju (*t. 3: 17*; prim. z Dular 2002, sl. 11: O12, O13) posod iz Iške Loke so lahko tudi

vrezane črte. Pomembno je fasetiranje na notranji strani ustja (npr. *t. 5: 2,6*; prim. z Dular 2002, sl. 11: O18), ter t. i. T-ustje oziroma T-oblikovan rob ustja (*t. 6: 2,4*; prim. z Dular 2002, sl. 6,7). Prisoten je tudi barbotin (*t. 2: 10,11*; prim. z Dular, Šavel, Tecco, Hvala 2002, t. 20: 5,6).

Med ročaji prevladujejo trakasti (*t. 2: 7; 4: 11,12* itd.; prim. z Dular 2002, sl. 10: R1). Veliko je tudi držajev (npr. *t. 4: 10; 6: 3*; prim. z Dular 2002, sl. 10: D3), ki so lahko razčlenjeni (*t. 6: 10*; prim. z Dular, Šavel, Tecco Hvala 2002, t. 21: 15).

Paralele za lonce tipa L1 iz Iške Loke (*t. 5: 1*) so tudi na od Olorisa geografsko precej bližjem Žlebiču pri Ribnici (npr. Puš 1988-1989, t. 1: 11,13). Podobno je z lonci tipa L2 (prim. *t. 1: 1; 3: 4-6* itd. in Puš 1988-1989, t. 4: 1,2), tipa L4 (prim. *t. 1: 2* in Puš 1988-1989, t. 1: 4), tipa L5 (prim. *t. 5: 3* in Puš 1988-1989, t. 2: 2) in tipa L8 (prim. *t. 5: 2,6* in Puš 1988-1989, t. 2: 8). Naselbini povezuje tudi sklede (prim. *t. 1: 4,6,7; 3: 12,13; 6: 9* in Puš 1988-1989, t. 3: 3) in skodele (prim. *t. 1: 8; 7: 3* in Puš 1988-1989, t. 3: 5; 9: 1). Latvice, ki so sicer pogost inventar v žarnogrobišnih naselbi-

nah je najti v Iški Loki in na Žlebiču (prim. t. 3: 10; 5: 11,13 in Puš 1988-1989, t. 3: 2,7).

Ornament na keramiki je tudi podoben. T-oblikovan rob ustja poznata tako Iška Loka (npr. t. 6: 4), kot Žlebič (Puš 1988-1989, t. 6: 7). Enako velja tudi za razčlenjena rebra (prim. npr. t. 2: 1-4; 3: 7; 4: 1-6 itd. in Puš 1988-1989, t. 9), nalepljena rebra (prim. t. 2: 5; 4: 7-9 itd. in Puš 1988-1989, t. 2: 4) in bradavico s kaneluro (prim. t. 2: 6 in Puš 1988-1989, t. 3: 4).

V Iški Loki je najti fasetiranje na notranji strani ustja (npr. t. 5: 2,6), ki ima paralelo v Olorisu (Dular 2002, sl. 11: O18) in Rabelčji vasi (Dular 2002, sl. 19: S5), pa tudi na Žlebiču (Puš 1988-1989, t. 1: 1,2). Kakor je bilo že omenjeno, Iško Loko in Oloris povezuje tudi vrezan ornament na keramiki (prim. t. 3: 12 in Dular 2002, sl. 11: O12, O13). Na Žlebiču so vrezane oziroma žlebljene linije širše in se tako navezujejo na keramiko iz jamskega grobišča iz srednje, mlajše ter zgodnje pozne bronaste dobe v Bezdanjači v Liki (Drechsler-Bižič 1979-1980, npr. t. 10: 9,10; 12: 5-7,9; 17: 1; 27: 2; 29: 1; 33: 5; 37: 1,2; 38: 2; 39: 3), kjer se sicer na keramiki pojavlja tudi vrezan ornament (Drechsler-Bižič 1979-1980, t. 9: 6; 20: 3). Poševnih kanelur, ki naj bi bile eden izmed najmlajših elementov v naselbini (prim. Dular 2002, 173 s in Turk 1996, 118 s), in so v Iški Loki na ustjih latvic (t. 3: 10; 5: 13), v Olorisu (Dular 2002, 159, sl. 17) in Rabelčji vasi (Dular 2002, sl. 15: 5; glej Trežan 1999, 132 s)⁶ pa na ramenu oziroma največjem obodu posode, Žlebič, podobno kot Bezdanjača (glej Drechsler-Bižič 1979-1980), ne pozna.

Bronast gumb z zanko (t. 2: 8) iz Iške Loke je kronološko premalo občutljiv (glej npr. Buršič-Matijašič 1988-1989, 485). Pomembno je, da se pojavlja kot inventar npr. v grobovih (npr. Drechsler-Bižič 1979-1980, 37, t. 23: 10; Stare 1975; Dular 1978, 1. Kombinacijska tabela) in depojih Bd D oziroma Ha A stopnje (npr. Petrescu-Dîmbovița 1978, sl. 3; t. 53: 48,53,57,58; Šinkovec 1995, t. 82: 35,38,39; Turk 1996, 108).

Na podlagi analize artefaktov, predvsem keramike, je torej verjetno, da je poselitev Iške Loke "sočasna" s poselitvijo Olorisa in tudi Žlebiča, kar Iško Loko uvršča v obdobje od okvirno Bd C do zgodnje Ha A stopnje po srednjeevropski kronološki shemi (prim. Teržan 1999, 132 s; Dular 2002, 170 ss; glej še Turk 1996, 118 s). Zato ni presenet-

ljivo, da so na Ižanskem iz okvirno istega obdobja, kot je naselje, posamične bronaste najdbe in depo. Morda jih lahko povežemo s prebivalci Iške Loke.

V to skupino⁷ sodijo jezičastoročajni meč z Iga, ki je po Dularju soroden mečem tipa Teor in ga datira v okvirno Bd C stopnjo, pri čemer ne izključuje tudi nekoliko mlajše datacije (Dular 1974, 15, t. 1: 4; glej še Šinkovec 1995, 103, t. 29: 203). Bronasta tulasta sekira z odebeljenim ustjem in ušescem z ledine Na bregu v okolici Iga je okvirno postavljena v Ha A stopnjo (Šinkovec 1995, 60 s, t. 15: 83). Ne smemo pa pozabiti, da je podobna predvsem sekiram iz II. horizonta depojev po Turku (prim. npr. s Šinkovec 1995, t. 89: 2,3), kar kaže na zgodnejši odsek Ha A (Turk 1996, 119). Nasprotno se zdi, da je depo iz Tomišlja nekoliko starejši, saj se postavlja v Bd D stopnjo oziroma v I. horizont depojev po Turku (glej Gabrovec 1983, 72, t. 3: 4-6; Šinkovec 1995, 220 s, t. 50 B: 1-3; Turk 1996, 107,117 ss).

Kot torej kaže, se okvirne datacije kovinskih najdb dejansko prekrivajo z okvirno datacijo naselja. Ker gre za relativno ujemanje, pa na takšen način ne dobimo odgovora na vprašanje, koliko časa je naselje Iška Loka obstajalo. Dular meni, da je naselbina v Dolnjem Lakošu (Oloris) živila od Bd C do zgodnje Ha A stopnje (Dular 2002, 173). Ker za Oloris absolutnih datumov ni, je tudi datacija zelo okvirna, saj temelji na primerjanju skoraj izključno keramičnih najdb. Za naselbinsko keramiko pa je znano, da, običajno, kronološko ni preveč občutljiva (glej npr. Velušček, Čufar 2003). Toda, če se sklicujemo na Sperberja, kljub vsemu ne gre prezreti, da v primeru Olorisa govorimo o časovnem razponu, ki krepko presega dve stoletji (glej Sperber 1987, 255). Na podlagi raziskav v Olorisu pa o takšni poselitveni kontinuiteti ne moremo govoriti (glej Dular, Šavel, Tecco Hvala 2002).

Ker je na podoben način, kot je datiran Oloris, datirano tudi naselje Iška Loka, bom za ugotavljanje trajanja slednjega poskušal najti alternativo pot. Najprej se bom naslonil na absolutne, tj. dendrokronološke podatke z eneolitjskih kolišč z Ljubljanskega barja (prim. Velušček, Čufar, Levanič 2000; Velušček, Čufar 2002; 2003; Velušček et al. 2004), kjer ugotavljamo, da gre za razmeroma kratkotrajna naselja, ki le redko doživijo skoraj celo stoletje, večkrat pa smo zaznali večkratno, nekontinuirano, poselitev skoraj istega naselbin-

⁶ Dular meni, da je vrč s poševnimi kanelurami mlajši od obravnavanega obdobja, saj najde zanj paralele v okviru ruške skupine KŽG (Dular 2002, 173 s).

⁷ Navajam samo ožje datirane najdbe, za ostale kovinske najdbe, ki se okvirno postavljajo v obdobje KŽG, pa glej katalog depojskih in posameznih najdb bakrene in bronaste dobe na Slovenskem, ki ga je pripravila I. Šinkovec (1995).

skega areala. Zelo verjetno pa je tudi, da sta naselbini, kot npr. Ormož (Lamut 1987, 47; 1988-1989; glej še Teržan 1999, 134) in Stična (Gabrovec 1994; 1999), živeli več stoletij, a sta nekoliko mlajši od Iške Loke. Torej je mogoče, da je bila tudi Iška Loka dolgotrajno naselje, ki je živelo več stoletij, bodisi kontinuirano bodisi nekontinuirano, ali pa samo kratkotrajno naselje, ki je živelo največ par generacij.

Zadovoljivega odgovora brez relevantnih podatkov vsekakor ni mogoče najti, toda zdi se, da pred 1. tisočletjem pr. Kr. na širšem območju osrednje Slovenije dolgotrajno kontinuirano poseljenega naselja kljub vsemu ni pričakovati. Kot ena izmed višinskih naselbinskih točk, kjer je izpričana dolga kontinuiteta v poselitvi, se izpostavlja Brinjeva gora, kjer so najdbe, ki dokazujejo prisotnost človeka od zgodnje bronaste dobe naprej (prim. Teržan 1999, 133). Toda vprašanje je, ali dejansko lahko govorimo o kontinuirani poselitvi. Na podlagi izkušenj, ki sem jih pridobil pri raziskovanju kolišč na Ljubljanskem barju, menim, da o stvarni kontinuiteti v poselitvi brez ustreznih podatkov ne gre govoriti (prim. Velušček, Čufar, Levanič 2000; Velušček, Čufar 2003). Nasprotno pa se zdi, da je bila izredno atraktivna poselitvena točka na Brinjevi gori večkrat poseljena, prvokrat v zgodnji bronasti dobi itd. (Pahič 1981; Oman 1981). Na višinskih naselbinah je pogost pojav ravno večkratna poselitev (npr. Rifnik (Bolta 1975; 1981; Ciglencečki 1987; Pirkmajer 1994), Sv. Ana nad Vrhpečjo (Dular et al. 1991), Korinjski hrib (Ciglencečki 1987; Dular et al. 1995), Kučar (Dular, Ciglencečki, Dular 1995) itd.). Podobno velja tudi za naselja, ki jih povežemo z izkoriščanjem naravnih surovin, kot sta npr. bakrova ali železova ruda (Gradišče nad Dešnom (Velušček 2004a), Götschenberg v Avstriji (Lippert 1992) itd.), kar se predpostavlja tudi za Brinjevo goro (Teržan 1999, 133).

Na podlagi slednjih ugotovitev in analize artefaktov se torej zdi bolj verjetno, da gre v primeru Iške Loke za kratkotrajno naselje, za katero ugotavljam, da je obstajalo v mlajši oziroma zgodnji pozni bronasti dobi (Bd D/zgodnji Ha A). Zato je za arheološke raziskave na Ljubljanskem barju zelo pomembno spoznanje, da govorimo o plani naselbini, ki jo je verjetno obdajal obrambni nasip, morda celo jarek. Najboljšo analogijo zanjo najdemo v "sočasnem" naselju Oloris v Prekmurju. Kot tip utrjenega naselja jo lahko primerjamo tudi s "sočasnimi" naravno zavarovanimi višinskimi naselbinami v osrednji in južni Sloveniji, kot so npr. Korinjski

hrib (Dular 2002, 177), Žlebič (Puš 1988-1989), Semenič nad Gabrom pri Semiču (Dular 2002, 177) in Kostel (Velušček 1996). Dular meni, da bodo verjetno bodoča raziskovanja število višinskih naselij iz tega obdobja še pomnožila in da so bile višine najverjetneje obljudene le občasno. Dokaz za to mu niso le razmeroma redke najdbe, ampak tudi skromne naselbinske plasti (Dular 2002, 177).

Hipotezo o kratkotrajnosti poselitve Iške Loke in predlagano datacijo naselja potrjujejo tudi omenjene kovinske najdbe v bližnji okolici (glej tudi Šinkovec 1995). Ugotovitev velja tudi za depo iz Tomišlja, ki je bil "položen" v skalno razpoko natanko 3 km rahlo jugozahodno od naselbine. Torej, če se sklicujemo na Turkovo interpretacijo depojev, je oznaka "nekoliko starejši od zgodnje Ha A stopnje"⁸ za depo iz Tomišlja ustrezna, če s tem razumemo čas, ko je bil depo, verjetno kot del nekega obredja, odložen (Čerče, Turk 1996, 10 s; Turk 1996, 117). Vprašanje pa je, ali so predmeti, ki sestavljajo depo, dejansko iz starejšega (!) obdobja kot vsi predmeti v depojih II. horizonta (prim. Turk 1996, 110 ss). Tako se tudi strinjam s Čerčetom in Turkom, da so bili depoji II. horizonta morda odloženi v bistveno drugačnih okoliščinah, kot so bile razmere, ki so botrovale deponiranju depojev I. horizonta. Odlaganje depojev II. horizonta bi namreč lahko povezali s širšim dogajanjem v srednejevropskem prostoru v obdobju Ha A (prim. Čerče, Turk 1996, 29 in op. 45; glej še Falkenstein 1997). Na podlagi zbranih podatkov pa ni mogoče ugotoviti, ali je bila Iška Loka v to dogajanje neposredno vpletena. Najdbe trenutno kažejo, da ga zagotovo ni preživela.

ZAKLJUČEK

Proučevanje naselbinskih najdb iz Iške Loke nam razkriva dogajanje na Ljubljanskem barju po t. i. koliščarski dobi, ki se je začela v 5. in končala najverjetneje v prvi polovici 2. tisočletja pr. Kr. (Velušček 2004b). Za tekoče arheološke raziskave na Ljubljanskem barju (glej npr. Velušček, Čufar 2002; Velušček 2004c) je namreč pomembno spoznanje, da se v obdobju, ki ga v tem trenutku z določeno rezervo lahko postavimo nekam med pozno 14. in zgodnje 12. stoletje pr. Kr., pojavi povsem nov tip naselbine, ki ni kolišče, temveč gre za plano, zelo verjetno utrjeno naselbino. Zanimiva je tudi lega na trdini na barjanskem obrobju, torej že izven areala takrat verjetno že zelo zamočvirjenega

⁸ Glej odlomek o sekiri z ledine Na bregu v okolici Iga.

območja,⁹ kjer je v koliščarski dobi bilo jezero (prim. npr. Melik 1946; Šercelandj 1965; Tancik 1965; Vuga 1982; Pavšič 1989; Govedič 2004; Janžekovič, Malez 2004; Velušček et al. 2004).

KATALOG NAJDB

Tabla 1

1. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjavordeča; sestava: grobozrnata; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka, sonda 1, plast 3.
2. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: rjava; barva znotraj: rjava; sestava: grobozrnata; ornament: fasete; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka, sonda 1, plast 3.
3. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjavordeča; sestava: grobozrnata; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka, sonda 1, plast 3.
4. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: črna; barva znotraj: črna; sestava: drobnozrnata; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka, sonda 1, plast 3.
5. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: črna; barva znotraj: črna; sestava: drobnozrnata; ornament: odebelitev na ustju; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka, sonda 1, plast 3.
6. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: črna; barva znotraj: črna; sestava: drobnozrnata; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka, sonda 1, plast 3.
7. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjavordeča; sestava: drobnozrnata; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka, sonda 1, plast 3.
8. Frag. ostenja z nastavkom za ročaj; barva zunaj: siva; barva znotraj: temnosiva; sestava: grobozrnata; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka, sonda 1, plast 3.
9. Frag. dna; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: siva; sestava: grobozrnata; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka, sonda 1, plast 3.

Tabla 2

1. Frag. ostenja; barva zunaj: siva; barva znotraj: rjavordeča; sestava: grobozrnata; ornament: razčlenjeno rebro; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka, sonda 1, plast 3.
2. Frag. ostenja; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjavosiva; sestava: grobozrnata; ornament: razčlenjeno rebro; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka, sonda 1, plast 3.
3. Frag. ostenja; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjavordeča; sestava: grobozrnata; ornament: razčlenjeno rebro; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka, sonda 1, plast 3.
4. Frag. ostenja; barva zunaj: siva; barva znotraj: rjavordeča; sestava: grobozrnata; ornament: razčlenjeno rebro; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka, sonda 1, plast 3.
5. Frag. ostenja; barva zunaj: temnosiva; barva znotraj: rjavosiva; sestava: grobozrnata; ornament: nalepljeno rebro; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka, sonda 1, plast 3.

6. Frag. ostenja; barva zunaj: svetlorjava; barva znotraj: svetlorjava; sestava: grobozrnata; ornament: bradavica s kaneluro; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka, sonda 1, plast 3.
7. Frag. trakastega ročaja; barva: črna; sestava: grobozrnata; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka, sonda 1, plast 3.
8. Gumb z zanko; rahlo poškodovan; bron;¹⁰ lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka, sonda 1, plast 3.
9. Frag. dvostranega rezila; roženec; barva: rjava in bela; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka, sonda 1, plast 3.
10. Frag. ostenja; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjava; sestava: grobozrnata; ornament: organizirani barbotin - žlebovi; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka, sonda 1.
11. Frag. ostenja; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjavordeča; sestava: grobozrnata; ornament: barbotin; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka, sonda 1.

Tabla 3

1. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjavordeča; sestava: drobnozrnata; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka .
2. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: sivorjava; barva znotraj: sivorjava; sestava: drobnozrnata; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.
3. Frag. ustja; barva zunaj: rjavosiva; barva znotraj: rjavosiva; sestava: drobnozrnata; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.
4. Frag. ustja; barva zunaj: rjava; barva znotraj: svetlorjava; sestava: grobozrnata; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.
5. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: rjava; barva znotraj: rjava; sestava: drobnozrnata; ornament: fasete; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.
6. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjavordeča; sestava: drobnozrnata; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.
7. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjavordeča; sestava: grobozrnata; ornament: razčlenjeno rebro; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.
8. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjava; sestava: grobozrnata; ornament: nalepljeno rebro in obroček; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.
9. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjavordeča; sestava: grobozrnata; ornament: fasete, razčlenjeno rebro; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.
10. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: rjava; barva znotraj: rjava; sestava: drobnozrnata; ornament: poševne kanelure; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.
11. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: siva; barva znotraj: siva; sestava: drobnozrnata; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.
12. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: črna; barva znotraj: črna; sestava: drobnozrnata; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.
13. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: temnosiva; barva znotraj: črna; sestava: drobnozrnata; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.

⁹ Za primerjavo naj navedem podatek o starosti rjave organogene ilovice neposredno nad polzarico oziroma jezersko kreda (op. avtorja) v Črni vasi, tj. na osrednjem delu Ljubljanskega barja, ki so jo ugotovili z radiokarbonsko metodo in znaša 2850 ± 100 let nekalibrirano BP (po Šifrer 1983, 43).

¹⁰ Analiza kovine ni bila opravljena. Po značilni zeleni patini in obliki predmeta sklepam, da gre za bron.

14. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: rjava; barva znotraj: rjava; sestava: drobnoprznata; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.

15. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: siva; barva znotraj: rjavordeča; sestava: grobozrnata; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.

16. Frag. ostenja; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjavordeča; sestava: grobozrnata; ornament: žlebljeni črti; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.

17. Frag. ostenja; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjavordeča; sestava: drobnoprznata; ornament: vrezane črte; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.

Tabla 4

1. Frag. ostenja; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjava; sestava: drobnoprznata; ornament: razčlenjeno rebro; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.

2. Frag. ostenja; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjava; sestava: grobozrnata; ornament: nalepljeno rebro; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.

3. Frag. ostenja; barva zunaj: rjava; barva znotraj: temnorjava; sestava: grobozrnata; ornament: razčlenjeno rebro; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.

4. Frag. ostenja; barva zunaj: rjava; barva znotraj: rjavordeča; sestava: drobnoprznata; ornament: razčlenjeno rebro; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.

5. Frag. ostenja; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjavordeča; sestava: grobozrnata; ornament: razčlenjeno rebro; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.

6. Frag. ostenja; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjavordeča; sestava: grobozrnata; ornament: razčlenjeno rebro; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.

7. Frag. ostenja; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: temnorjava; sestava: grobozrnata; ornament: nalepljeno rebro; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.

8. Frag. ostenja; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjavordeča; sestava: grobozrnata; ornament: nalepljeno rebro; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.

9. Frag. ostenja; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjavordeča; sestava: grobozrnata; ornament: nalepljeno rebro; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.

10. Frag. držaja; barva: rjavordeča; sestava: grobozrnata; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.

11. Frag. trakastega ročaja; barva: rjavordeča; sestava: grobozrnata; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.

12. Frag. ostenja z nastavkoma za trakasti ročaj; barva zunaj: rjava; barva znotraj: rjava; sestava: grobozrnata; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.

13. Frag. dna; barva zunaj: črna; barva znotraj: črna; sestava: drobnoprznata; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.

14. Frag. pekve; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjavordeča; sestava: grobozrnata; ornament: nalepljeno rebro; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 440 k. o. Iška Loka.

Tabla 5

1. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: črna; barva znotraj: črna; sestava: drobnoprznata; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, jarek med parc. št. 440 in 441 k. o. Iška Loka.

2. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: rjava; barva znotraj: rjava; sestava: grobozrnata; ornament: fasete; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 441 k. o. Iška Loka.

3. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: črna; barva znotraj:

črna; sestava: drobnoprznata; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 439 k. o. Iška Loka.

4. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: rjava; barva znotraj: rjavordeča; sestava: grobozrnata; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 439 k. o. Iška Loka.

5. Frag. ustja z ostenjem in presegajočim trakastim ročajem; barva zunaj: temnosiva; barva znotraj: siva; sestava: drobnoprznata; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 439 k. o. Iška Loka.

6. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: rjava; barva znotraj: rjavordeča; sestava: grobozrnata; ornament: fasete; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 442/1 k. o. Iška Loka.

7. Frag. trakastega ročaja; barva: rjavordeča; sestava: drobnoprznata; lega: Iška Loka, ledina Gmajna, parc. št. 442/2 k. o. Iška Loka.

8. Frag. ostenja; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: temnorjava; sestava: grobozrnata; ornament: razčlenjeno rebro; lega: Iška Loka, na vrtu hiše št. 22 ob ledini Gmajna.

9. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: rjava; barva znotraj: rjava; sestava: grobozrnata; ornament: plitve fasete; lega: Iška Loka, ledina Gmajna.

10. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: črna; sestava: drobnoprznata; lega: Iška Loka, ledina Gmajna.

11. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: rjava; barva znotraj: rjava; sestava: drobnoprznata; ornament: bradavica; lega: Iška Loka, ledina Gmajna.

12. Frag. ostenja; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjavordeča; sestava: grobozrnata; ornament: razčlenjeno rebro; lega: Iška Loka, ledina Gmajna.

13. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: temnosiva; barva znotraj: temnosiva; sestava: drobnoprznata; ornament: poševne kanelure; lega: Iška Loka, ledina Gmajna.

Tabla 6

1. Frag. ostenja; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjavordeča; sestava: grobozrnata; ornament: razčlenjeno rebro; lega: Iška Loka, ledina Trdine, parc. št. 436 k. o. Iška Loka.

2. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjavordeča; sestava: drobnoprznata; lega: Iška Loka, ledina Trdine, parc. št. 436 k. o. Iška Loka.

3. Frag. držaja; barva: rjavordeča; sestava: grobozrnata; lega: Iška Loka, ledina Trdine, parc. št. 436 k. o. Iška Loka.

4. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjavordeča; sestava: grobozrnata; ornament: vrezane črte; lega: Iška Loka, ledina Trdine, parc. št. 435 k. o. Iška Loka.

5. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: temnosiva; sestava: drobnoprznata; ornament: bradavica; lega: Iška Loka, ledina Trdine, parc. št. 435 k. o. Iška Loka.

6. Frag. ostenja; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: temnorjava; sestava: grobozrnata; ornament: nalepljeno rebro; lega: Iška Loka, ledina Trdine, parc. št. 435 k. o. Iška Loka.

7. Frag. dna; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjavordeča; sestava: grobozrnata; lega: Iška Loka, ledina Trdine, parc. št. 435 k. o. Iška Loka.

8. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjavordeča; sestava: grobozrnata; ornament: fasete; lega: Iška Loka, ledina Trdine, parc. št. 434 k. o. Iška Loka.

9. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjavordeča; sestava: grobozrnata; ornament: nalepljeno rebro; lega: Iška Loka, ledina Trdine, parc. št. 434 k. o. Iška Loka.

10. Frag. ostenja z držajem; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjavordeča; sestava: grobozrnata; ornament: razčlenjeni držaj; lega: Iška Loka, ledina Trdine, parc. št. 434 k. o. Iška Loka.

11. Frag. ostenja z ročajem; barva zunaj: temnorjava; barva znotraj: temnorjava; sestava: drobnozrnata; lega: Iška Loka, ledina Trdine, parc. št. 434 k. o. Iška Loka.

12. Frag. ostenja; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: siva; sestava: drobnozrnata; ornament: ovalna obročkasta nalepka; lega: Iška Loka, ledina Trdine, parc. št. 434 k. o. Iška Loka.

13. Frag. ostenja; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjavordeča; sestava: grobozrnata; ornament: razčlenjeno rebro; lega: Iška Loka, ledina Trdine, parc. št. 434 k. o. Iška Loka.

Tabla 7

1. Frag. ostenja; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: temnorjava; sestava: grobozrnata; ornament: razčlenjeno rebro; lega: Iška Loka, ledina Trdine.

2. Frag. ustja z ostenjem in frag. trakastega ročaja; barva zunaj: temnosiva; barva znotraj: temnosiva; sestava: drobnozrnata; lega: Iška Loka, ledina Trdine.

3. Frag. posode s trakastim ročajem; barva zunaj: temnosiva; barva znotraj: temnosiva; sestava: drobnozrnata; ornament:

razčlenjeno rebro; lega: Iška Loka, ledina Trdine.

4. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: siva; barva znotraj: rjava; sestava: drobnozrnata; lega: Iška Loka.

5. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjava; sestava: grobozrnata; lega: Iška Loka.

6. Frag. držaja; barva: rjavordeča; sestava: grobozrnata; lega: Iška Loka.

7. Frag. ustja z ostenjem; barva zunaj: rjava; barva znotraj: rjava; sestava: grobozrnata; ornament: razčlenjeno rebro; lega: Iška Loka.

8. Frag. ostenja; barva zunaj: rjavordeča; barva znotraj: rjavordeča; sestava: grobozrnata; ornament: razčlenjeno rebro; lega: Iška Loka.

9. Frag. ostenja; barva zunaj: rjava; barva znotraj: rjava; sestava: drobnozrnata; ornament: razčlenjeno rebro; lega: Iška Loka.

10. Keramična jagoda; barva: temnosiva; sestava: drobnozrnata; lega: Iška Loka.

11. Vretence; barva: rjava; sestava: drobnozrnata; lega: Iška Loka.

12. Keramična kroglica; barva: rjavordeča; sestava: drobnozrnata; ornament: odtisi nohta; lega: Iška Loka.

BOLTA, L. 1975, Rifnik. - V: *Arheološka najdišča Slovenije*, 291, Ljubljana.

BOLTA, L. 1981, *Rifnik pri Šentjurju. Poznoantična naselbina in grobišče*. - Kat. in monogr. 19.

BURŠIĆ-MATIJAŠIĆ, K. 1988-1989, Gradina Vrčin u okviru brončanog doba Istre. - *Arh. vest.* 39-40, 475-494.

CIGLENEČKI, S. 1987, *Höhenbefestigungen aus der Zeit vom 3. bis 6. Jh. Im Ostalpenraum*. - Dela 1. razr. SAZU.

ČERČE, P. in P. TURK 1996, Depoji pozne bronaste dobe - najdiščne okoliščine in struktura najdb. - V: B. Teržan (ur.), *Depojske in posamezne kovinske najdbe bakrene in bronaste dobe na Slovenskem* 2, Kat. in monogr. 30, 7-30.

DRECHSLER-BIŽIČ, R. 1979-1980, Nekropola brončanog doba u pećini Bezdanjači kod Vrhovina. - *Vjes. Arh. muz. Zag.* 12-13, 27-78.

DULAR, J. 1974, *Bronasti jezičastoročajni meči iz Slovenije*. - Pos. muz. Brež. 1, 11-29.

DULAR, J. 1978, Poskus kronološke razdelitve dobovskega žarnega grobišča. - *Arh. vest.* 29, 36-45.

DULAR, J. 2002, Dolnji Lakoš in mlajša bronasta doba med Muro in Savo. - V: *Bronastodobno naselje Oloris pri Dolnjem Lakošu*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 5, 141-228.

DULAR, J., S. CIGLENEČKI in A. DULAR 1995, *Kučar*. - Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 1.

DULAR, J., I. ŠAVEL in S. TECCO HVALA 2002, Oloris pri Dolnjem Lakošu. - V: *Bronastodobno naselje Oloris pri Dolnjem Lakošu*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 5, 11-139.

DULAR, J., B. KRIŽ, D. SVOLJŠAK in S. TECCO HVALA 1991, Utrjena prazgodovinska naselja v Mirenski in Temniški dolini. - *Arh. vest.* 42, 65-198.

DULAR, J., B. KRIŽ, D. SVOLJŠAK in S. TECCO HVALA 1995, Prazgodovinska višinska naselja v Suhi krajini. - *Arh. vest.* 46, 89-168.

FALKENSTEIN, F. 1997, Eine Katastrophen-Theorie zum Beginn der Urnenfelderkultur. - V: *Festschrift für Bernhard Hänsel*, Internationale Archäologie. - Studia honoraria 1, 549-561.

GABROVEC, S. 1983, Jugoistočnoalpska regija. - V: *Praist. jug. zem.* 4, 19-96.

GABROVEC, S. 1994, *Stična 1. Naselbinska izkopavanja*. - Kat. in monogr. 28.

GABROVEC, S. 1999, 50 Jahre Archäologie der älteren Eisenzeit in Slowenien. - *Arh. vest.* 50, 145-188.

GOVEDIČ, M. 2004, Ribe na arheološkem najdišču Hočevarica. - V: A. Velušček (ur.), *Hočevarica - eneolitsko kolišče na Ljubljanskem barju*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 8, 133-151.

JANŽEKOVIČ, F. in V. MALEZ 2004, Ptiči (Aves) na eneolitskem kolišču Hočevarica. - V: A. Velušček (ur.), *Hočevarica - eneolitsko kolišče na Ljubljanskem barju*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 8, 155-167.

LAMUT, B. 1987, Ormož - podoba prazgodovinskega naselja. - V: *Bronasta doba na Slovenskem, 18.-8. st. pr.n.š.*, katalog razstave, 46-57, Ljubljana.

LAMUT, B. 1988-1989, Kronološka skica prazgodovinske naselbine v Ormožu. - *Arh. vest.* 39-40, 235-276.

LIPPERT, A. 1992, Der Götschenberg bei Bischofshofen. - *Mitt. Prähist. Komm.* 27, 7-110.

MELIK, A. 1946, *Ljubljansko mostiščarsko jezero in dediščina po njem*. - Dela 1. razr. SAZU 5.

OMAN, D. 1981, Brinjeva gora - 1953. Obdelava prazgodovinske keramike. - *Arh. vest.* 32, 144-216.

PAHIČ, S. 1981, Brinjeva gora. - *Arh. vest.* 32, 71-143.

PAVŠIČ, J. 1989, *Ljubljansko barje v geoloških obdobjih*. - Kult. in nar. spom. Slov. 169.

PETRESCU-DÎMBOVIȚA, M. 1978, *Die Sichel in Rumänien mit Corpus der jung- und spätbronzezeitlichen Horte Rumäniens*. - *Prähistorische Bronzefunde* 18/1.

PIRKMAJER, D. 1994, *Rifnik. Arheološko najdišče*. Vodnik. - Celje.

PUŠ, I. 1988-1989, Bronastodobna naselbina pri Žlebiču. - *Arh. vest.* 39-40, 345-366.

SPERBER, L. 1987, *Untersuchungen zur Chronologie der Urnenfelderkultur im nördlichen Alpenvorland von der Schweiz bis Oberösterreich*. - *Antiquitas*. Reihe 3 29.

STARE, F. 1975, *Dobova*. - Pos. muz. Brež. 2.

ŠERCELJ, A. 1965, Paleobotanične raziskave in zgodovina Ljubljanskega barja. - *Geologija* 8, 5-27.

- ŠIFRER, M. 1983, Nova dognanja o geomorfološkem razvoju Ljubljanskega barja. - *Geografski zbornik* 23, 7-52.
- ŠINKOVEC, I. 1995, Katalog posameznih kovinskih najdb bakrene in bronaste dobe. - V: B. Teržan (ur.), *Depojske in posamezne kovinske najdbe bakrene in bronaste dobe na Slovenskem* 1, Kat. in monogr. 29, 29-127.
- TANCIK, R. 1965, Pedološke značilnosti Ljubljanskega barja. - *Geologija* 8, 58-79.
- TERŽAN, B. 1999, An Outline of the Urnfield Culture Period in Slovenia. - *Arh. vest.* 50, 97-143.
- TOŠKAN, B. 2005, Živalski ostanki z bronastodobnih naselbin pri Iški Loki in Žlebiču. - *Arh. vest.* 56, 91-97.
- TURK, P. 1996, Datacija poznobronastodobnih depojev. - V: B. Teržan (ur.), *Depojske in posamezne kovinske najdbe bakrene in bronaste dobe na Slovenskem* 2, Kat. in monogr. 30, 89-124.
- VELUŠČEK, A. 1996, Kostel, prazgodovinska naselbina. - *Arh. vest.* 47, 55-134.
- VELUŠČEK, A. 2004a, Hočevarica in horizont keramike z brazdastim vrezom (HKBV) v osrednji Sloveniji in sosednjih pokrajinah. - V: A. Velušček (ur.), *Hočevarica - eneolitsko kolišče na Ljubljanskem barju*, Opera Institutu Archaeologici Sloveniae 8, 231-262.
- VELUŠČEK, A. 2004b, Past and present lake-dwelling studies in Slovenia: Ljubljansko barje (the Ljubljana Marsh). - V: F. Menotti (ur.), *Living on the lake in prehistoric Europe: 150 years of lake-dwelling research*, 69-82, London, New York.
- VELUŠČEK, A. 2004c, Ljubljansko barje v dobi kolišč. - *Zgodovina v šoli* 12/1-2, 11-21, Ljubljana.
- VELUŠČEK, A. in K. ČUFAR 2002, Dendrokronološke raziskave kolišč na Ljubljanskem barju - stanje 2001. - *Arh. vest.* 53, 59-67.
- VELUŠČEK, A. in K. ČUFAR 2003, Založnica pri Kamniku pod Krimom na Ljubljanskem barju - naselbina kulture Somogyvár-Vinkovci. - *Arh. vest.* 54, 123-158.
- VELUŠČEK, A., K. ČUFAR in T. LEVANIČ 2000, Parte-Iščica, arheološke in dendrokronološke raziskave. - *Arh. vest.* 51, 83-107.
- VELUŠČEK, A., K. ČUFAR, M. CULIBERG, B. TOŠKAN, J. DIRJEC, V. MALEZ, F. JANŽEKOVIČ in M. GOVEDIČ 2004, Črešnja pri Bistri, novoodkrito kolišče na Ljubljanskem barju. - *Arh. vest.* 55, 39-54.
- VUGA, D. 1982, *Ljubljansko barje v arheoloških obdobjih*. - Kult. in nar. spom. Slov. 118.
- VUGA, D. 1983, Iška Loka. - *Var. spom.* 26, 199.

Iška Loka - a Bronze Age settlement on the edge of the Ljubljansko barje

Summary

To the northeast of the village of Iška Loka, on the farthest northern edge of the relatively flat terrace of Ig that extends into the southern part of the Ljubljansko barje (*fig. 1*), a prehistoric settlement was discovered in 1974 by D. Vuga. The settlement lies on shallow brown carbonate soil with a sandy and gravelly subsoil. This has favorable physical and chemical characteristics for agriculture, but it tends to be dry because of the shallowness and the relatively deep subsoil, so that it is quite sensitive to long periods of drought (Tancik 1965, 72).

Nine years after discovering the site, D. Vuga opened two small archaeological trenches. Only trench 1 (2 x 3 m) was interesting. A lot of the archaeological finds presented in the article were discovered in this trench (Vuga 1983, 199).

Pottery predominated among the finds (*pl. 1*; 2:1-7,10,11; 3-7). In the years from 1974 to 1983, they found 152 fragments, 51 of them in the trench, at least 30 of them from the cultural stratum. At the bottom of the cultural stratum they also found a slightly damaged bronze button with a loop (*pl. 2*: 8) and a fragment of a chert tool (*pl. 2*: 9), (cf. Vuga 1983, 199).

Good analogies for the pottery can be found at Oloris near Dolnji Lakoš (see Dular 2002; Dular, Šavel, Tecco Hvala 2002), Rabelčja vas (Dular 2002), Bezdanjača in Lika (Drechsler-Bižić 1979-1980), and also at the geographically quite close site of Žlebič near Ribnica (cf. Puš 1988-1989).

The same period as the pottery is also indicated by the bronze button with a loop (*pl. 2*: 8). Although it is not particularly sensitive chronologically, it is important that it appears as part of the inventory in both graves (e.g. Drechsler-Bižić 1979-1980, 37, pl. 23: 10; Stare 1975; Dular 1978, Combination table 1) and hoards of the Bd D and Ha A phases (e.g. Petrescu-Dimbovița 1978, fig. 3; pl. 53: 48,53,57,58; Šinkovec 1995, pl. 82: 35,38,39; Turk 1996, 108).

On the basis of the analysis of the artifacts, primarily pottery, it is thus likely that the settlement at Iška Loka was "contemporary" to the settlement at Oloris and also at Žlebič, which places Iška Loka in the period from approximately Bd C to the early Ha A phase of the central European chronological system (cf. Teržan 1999, 132 f.; Dular 2002, 170 ff.; also see Turk 1996, 118 f.). Hence it is not surprising that individual bronze finds and hoards from approximately the same period as the settlement were found in the Ig area. They can perhaps be considered to be related to the inhabitants of the site at Iška Loka.

One such was a flange-hilted sword from Ig, which according to Dular would be related to the Teor sword type and dated approximately to the Bd C phase, although a somewhat later dating was also not excluded (Dular 1974, 15, pl. 1: 4; also see Šinkovec 1995, 103, pl. 29: 203). A bronze socketed axe with a thickened collar and a loop found on fallow land called Na bregu in the vicinity of Ig was approximately dated to the Ha A phase (Šinkovec 1995, 60 f., pl. 15: 83). It should not be forgotten that it is similar primarily to axes from horizon II of hoards according to Turk (compare, for example, to Šinkovec 1995, pl. 89: 2,3), which would indicate the earlier phase of Ha A (Turk 1996, 119). In contrast it seems that the hoard from Tomišelj was somewhat earlier, which places it in the Bd D phase, or hoard horizon I according to Turk (see Gabrovec 1983, 72, pl. 3: 4-6; Šinkovec 1995, 220 f., pl. 50 B: 1-3; Turk 1996, 107,117 ff.).

This means that the approximate dates of the metal finds actually cover the approximate dating of the settlement. As this is a relative correspondence, in this manner we do not receive an answer to the question how long the settlement at Iška Loka existed. Dular considers that the settlement at Dolnji Lakoš (Oloris) existed from Bd C to the early Ha A phase

(Dular 2002, 173). As there are no absolute dates for Oloris, this dating is also highly approximate, as it is based on comparisons of almost exclusively pottery material. It is generally known that settlement pottery is usually not particularly sensitive chronologically (see e.g. Velušček, Čufar 2003). But, if we cite Sperber, despite everything it cannot be assumed that in the case of Oloris we are speaking of a chronological span that greatly exceeded two centuries (see Sperber 1987, 255). On the basis of the research at Oloris, such a settlement continuity cannot be suggested (see Dular, Šavel, Tecco Hvala 2002).

As the settlement at Iška Loka is dated in a similar manner as Oloris, an alternative method of determining its continuity must be sought. First, I will depend on the absolute, i.e. dendrochronological, data from the Eneolithic lacustrine settlements in the Ljubljansko barje (cf. Velušček, Čufar, Levanič 2000; Velušček, Čufar 2002; 2003; Velušček et al. 2004), where it was established that these were relatively short-term settlements, which only rarely lasted an entire century, and several times we came across multiple, uncontinuous inhabitation of almost the same settlement area. It is also very probable that settlements such as Ormož (Lamut 1987, 47; 1988-1989; also see Teržan 1999, 134) and Stična (Gabrovec 1994; 1999) existed several centuries and were somewhat later than Iška Loka. Thus it is possible that a long-term settlement was also located at Iška Loka, which existed for several centuries, whether continuously or uncontinuously, or on the other hand, merely a short-term settlement that existed at most only a pair of generations.

It is certainly impossible to hope for a satisfactory answer without relevant data, but it nonetheless seems that prior to the first millennium BC in the broader region of central Slovenia long-term continuous inhabitation of settlements cannot be expected. Brinjeva gora stands out as one of the few elevated and fortified settlement points with lengthy settlement continuity, as the finds prove human presence from the early bronze Age onwards (cf. Teržan 1999, 133). The question is whether we can truly speak of continuous settlement. On the basis of the experience I gained in investigating pile-dwelling settlements in the Ljubljansko barje, I consider than one cannot speak of true continuity in settlement without corresponding data (cf. Velušček, Čufar, Levanič 2000; Velušček, Čufar 2003). On the contrary, it seems that the exceptionally attractive settlement point at Brinjeva gora had been settled several times, for the first time in the early Bronze Age, and so forth (Pahič 1981; Oman 1981). Elevated and fortified settlements often exhibit the phenomenon of repeated resettlement (e.g. Rifnik [Bolta 1975; 1981; Ciglenečki 1987; Pirkmajer 1994], Sv. Ana nad Vrhpečjo [Dular et al. 1991], Korinjski hrib [Ciglenečki 1987; Dular et al. 1995], Kučar [Dular, Ciglenečki, Dular 1995], etc.). The same also applies to settlements that are related to the exploitation of raw material, such as copper or iron ore (Gradišče nad Dešnom [Velušček 2004a], Göttschenberg in Austria [Lippert 1992], etc.), which is also hypothesized for Brinjeva gora (Teržan 1999, 133).

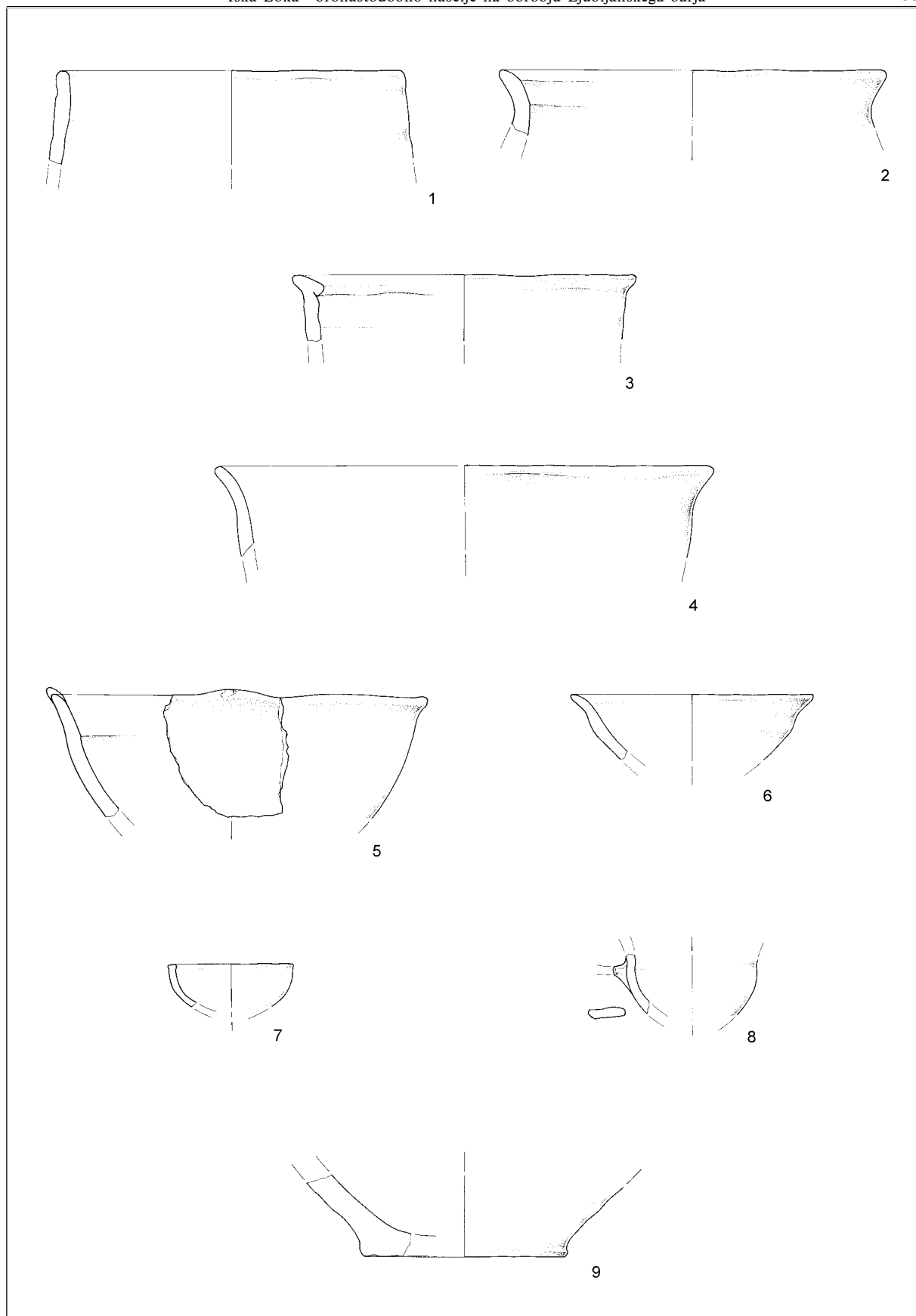
On the basis of the latter findings and the analyses of the artifacts, it thus seems more likely in the case of Iška Loka that this was a short term settlement whose existence I would place in the early Late Bronze Age (Bd D/Early Ha A). It is a very important discovery for archaeological research in the Ljubljansko barje that this was a settlement on flat ground, which was probably surrounded by a defensive rampart, and

perhaps even a ditch. The best analogy can be found in the "contemporary" settlement of Oloris in the Prekmurje province. As a kind of fortified settlement it can also be compared to the "contemporary" naturally protected elevated settlements in central and southern Slovenia, such as Korinjski hrib (Dular 2002, 177), Žlebič (Puš 1988-1989), Semenič above Gaber pri Semiču (Dular 2002, 177), and Kostel (Velušček 1996). Dular thinks that future research will probably increase the known number of elevated settlements from that period, and that the sites were most probably only periodically inhabited. He considers proof of this not merely the relatively rare finds, but also the modest settlement strata (Dular 2002, 177).

The hypothesis about the short-term nature of settlement at Iška Loka and the suggested dating for the settlement are also confirmed by the mentioned metal finds in the near vicinity (also see Šinkovec 1995). This also applies to the hoard from Tomišelj, which was "placed" in a rock crevice exactly 3 km slightly to the southwest of the settlement. Thus, if we cite Turk's interpretation of the hoard, the phrase "somewhat earlier than the early Ha A phase" for the hoard from Tomišelj corresponds to our dating, if this refers to the period when the hoard was deposited, probably as a part of some ritual (Čerče, Turk 1996, 10 f.; Turk 1996, 117). The question remains whether the objects composing the hoard were truly from an earlier (!) period than all objects in the hoards of horizon II (cf. Turk 1996, 110 ff.). Thus I also agree with Čerče and Turk that the hoards of horizon II were perhaps subject to quite different circumstances than the conditions that caused the deposition of the hoards of horizon I. The deposition of the hoards of horizon II could well be connected to broader events in the central European region in the Ha A period (cf. Čerče, Turk 1996, 29 and n. 45; also see Falkenstein 1997). It is not possible to establish on the basis of the gathered data if Iška Loka was directly involved in such events. At present, the finds indicate that the settlement did not survive.

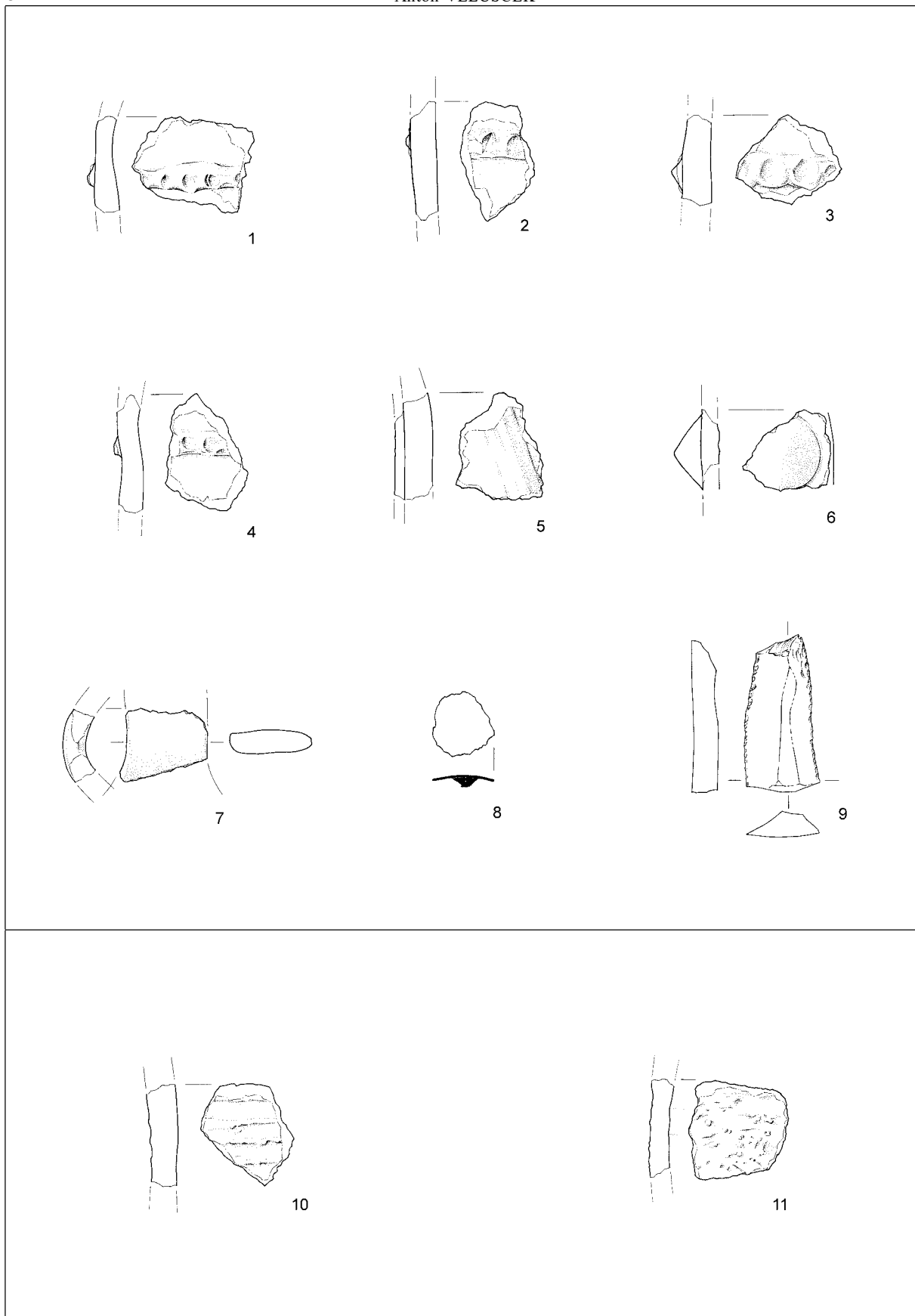
Another great importance of the Bronze Age settlement finds from Iška Loka is that they uncover events in the Ljubljansko barje that occurred after the so-called pile-dwelling period (see e.g. Velušček, Čufar 2002; Velušček 2004c). They indicate that in this period, which with a certain reserve we can place sometime between the late 14th and early 12th centuries BC, an entirely new type of settlement appeared in the Ljubljansko barje, which was not lacustrine or pile-dwelling but rather a settlement on flat ground, very probably fortified (*fig. 2*). The position on dry ground along the edges of the marshes is also interesting, thus outside the area of the then probably still very marshy region, where a lake had been located in the period of the pile-dwelling settlements (cf. e.g. Melik 1946; Šercelj 1965; Tancik 1965; Vuga 1982; Pavšič 1989; Govedič 2004; Janžekovič, Malez 2004; Velušček et al. 2004).

Anton Velušček
 Inštitut za arheologijo
 Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU
 Novi trg 2
 SI-1000 Ljubljana
 anton.veluscek@zrc-sazu.si

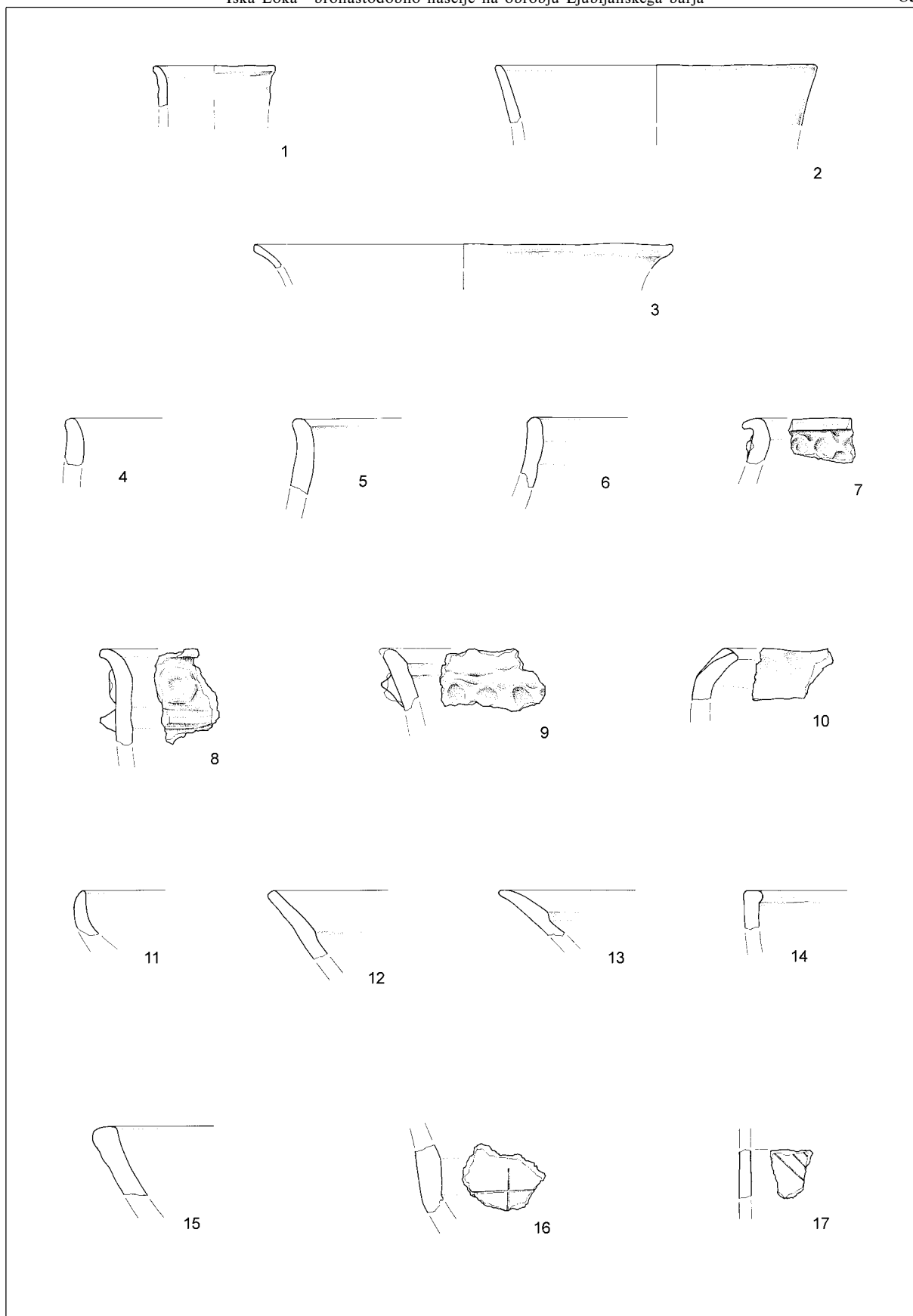
T. 1: Iška Loka. Vse keramika. M. = 1:3. Risbe: T. Korošec-Lavrič.

Pl. 1: Iška Loka. All pottery. Scale = 1:3. Drawing: T. Korošec-Lavrič.

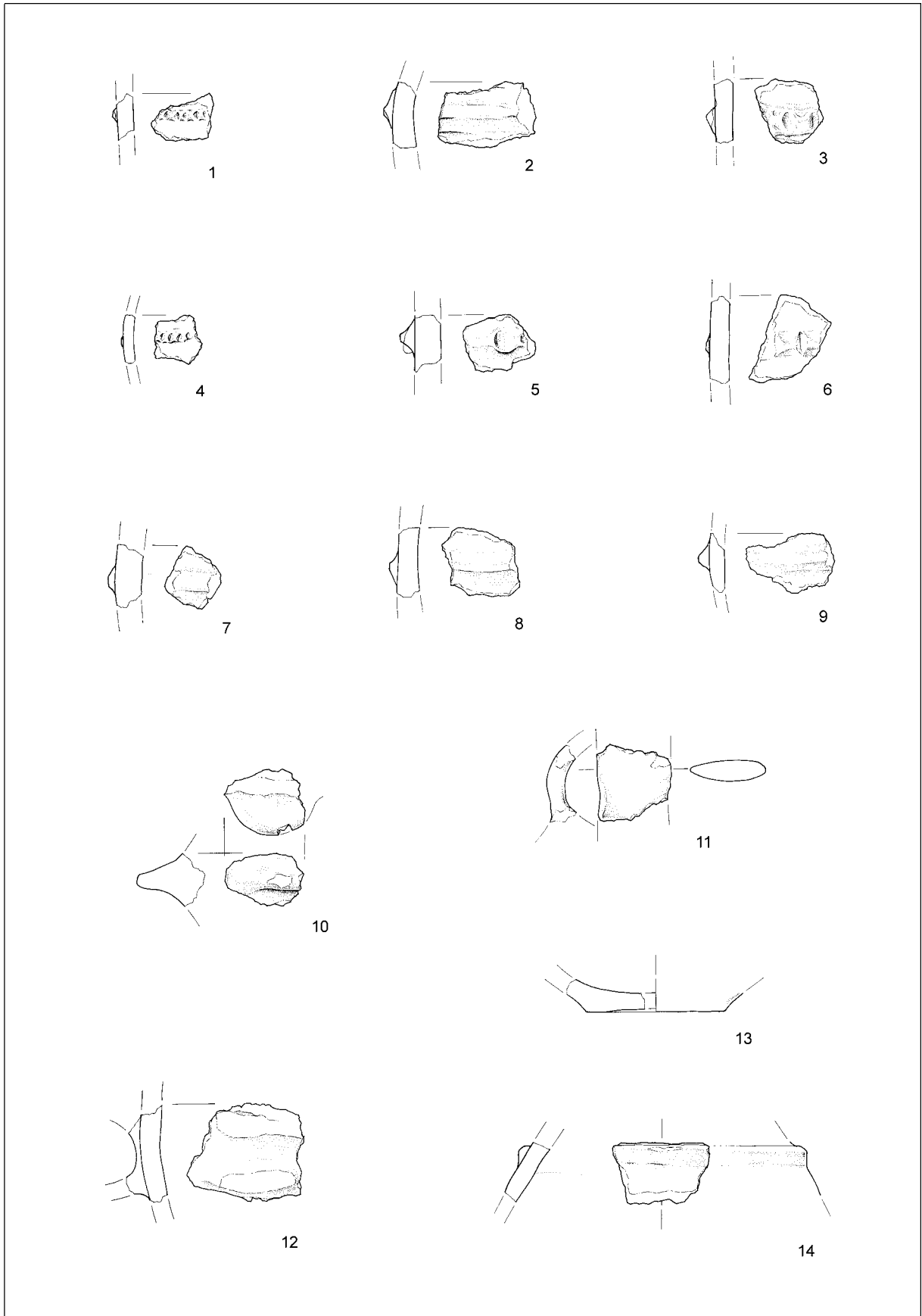
T. 2: Iška Loka. 1-7,10,11 keramika, 8 bron, 9 roženec. M. 1-7,10,11 = 1:3; 8,9 = 1:2. Risbe: T. Korošec-Lavrič.

Pl. 2: Iška Loka. 1-7,10,11 pottery, 8 bronze, 9 horn. Scale 1-7,10,11 = 1:3; 8,9 = 1:2. Drawing: T. Korošec-Lavrič.

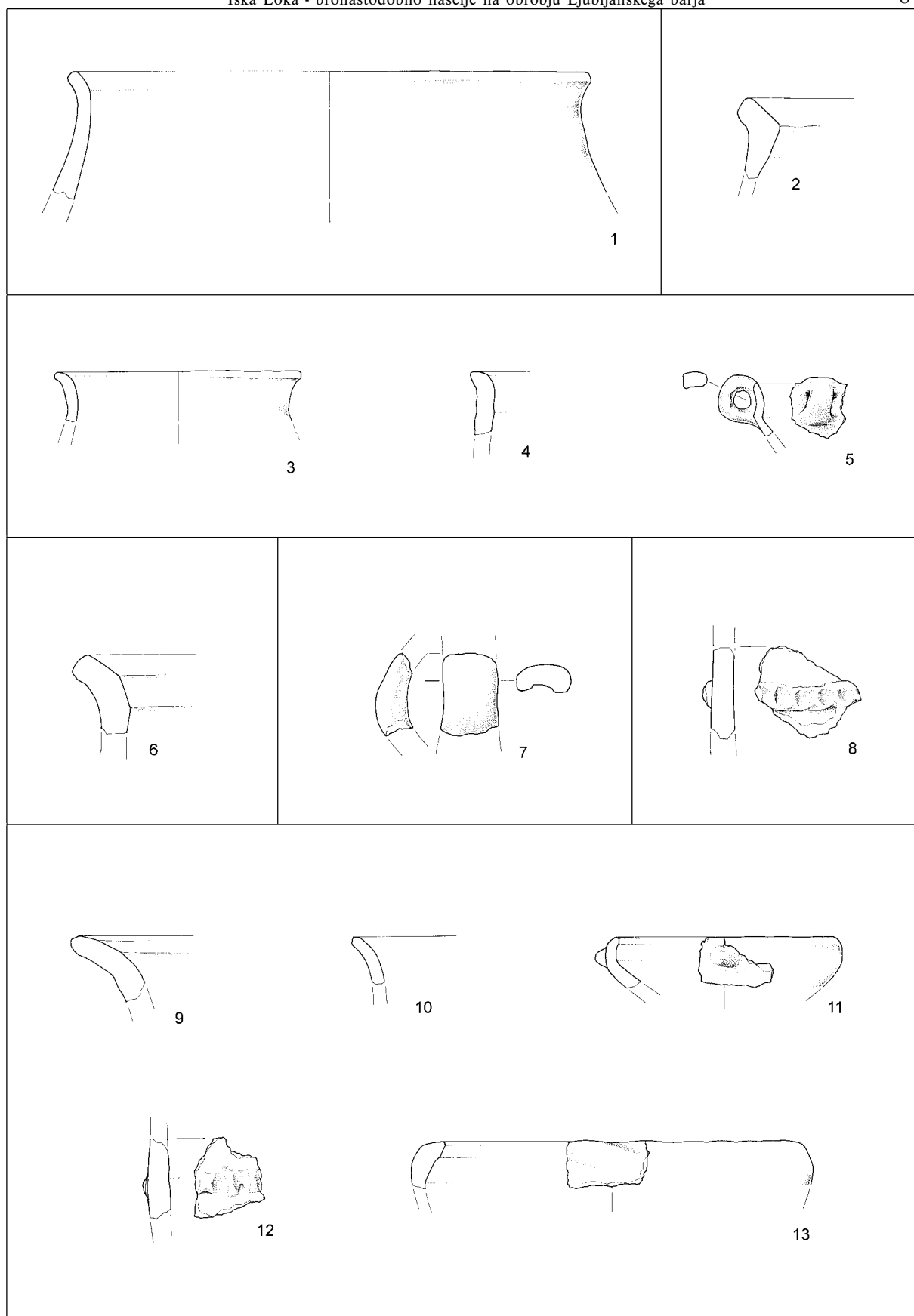
T. 3: Iška Loka. Vse keramika. M. = 1:3. Risbe: T. Korošec-Lavrič.

Pl. 3: Iška Loka. All pottery. Scale = 1:3. Drawing: T. Korošec-Lavrič.

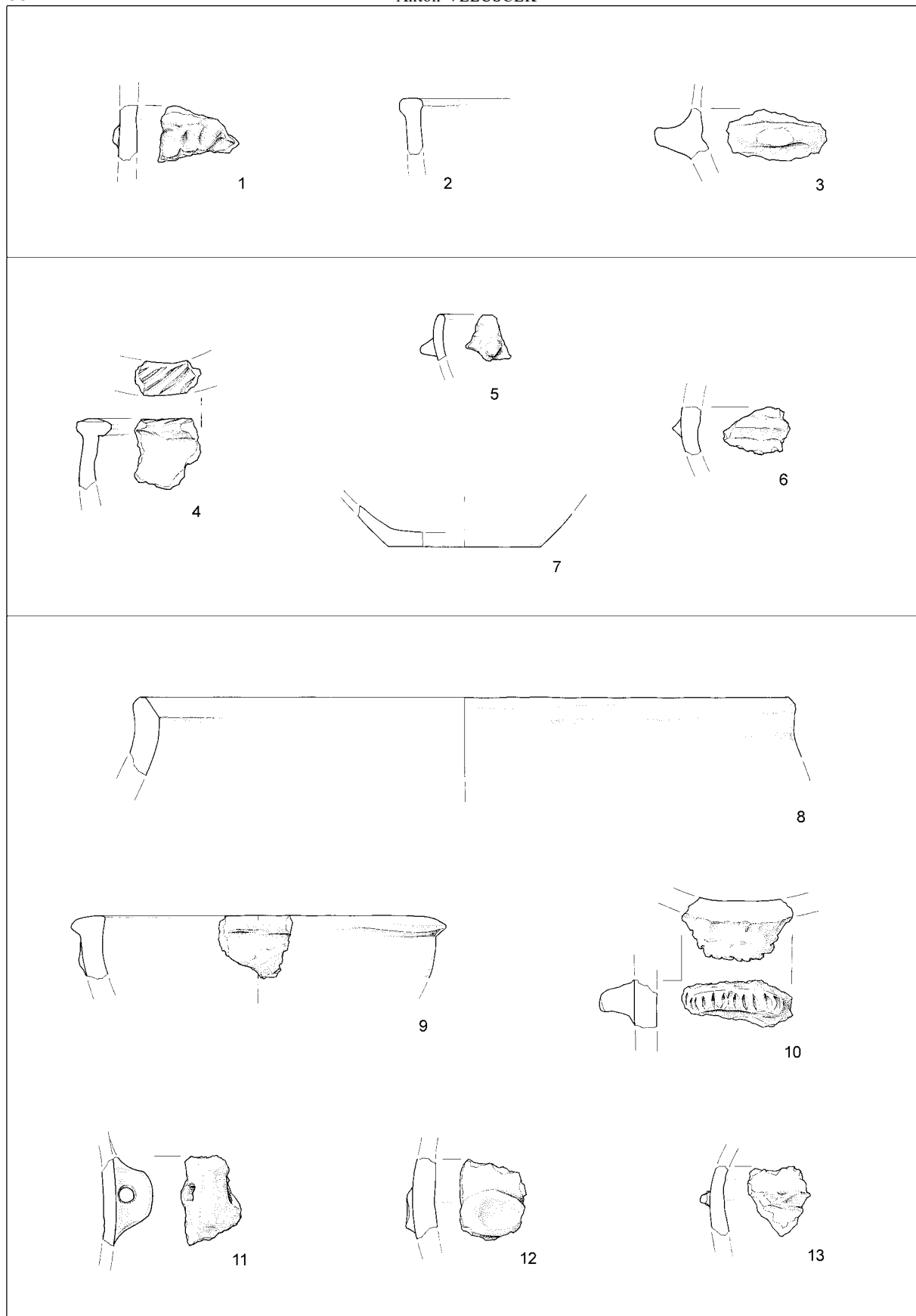
T. 4: Iška Loka. Vse keramika. M. = 1:3. Risbe: T. Korošec-Lavrič.

Pl. 4: Iška Loka. All pottery. Scale = 1:3. Drawing: T. Korošec-Lavrič.

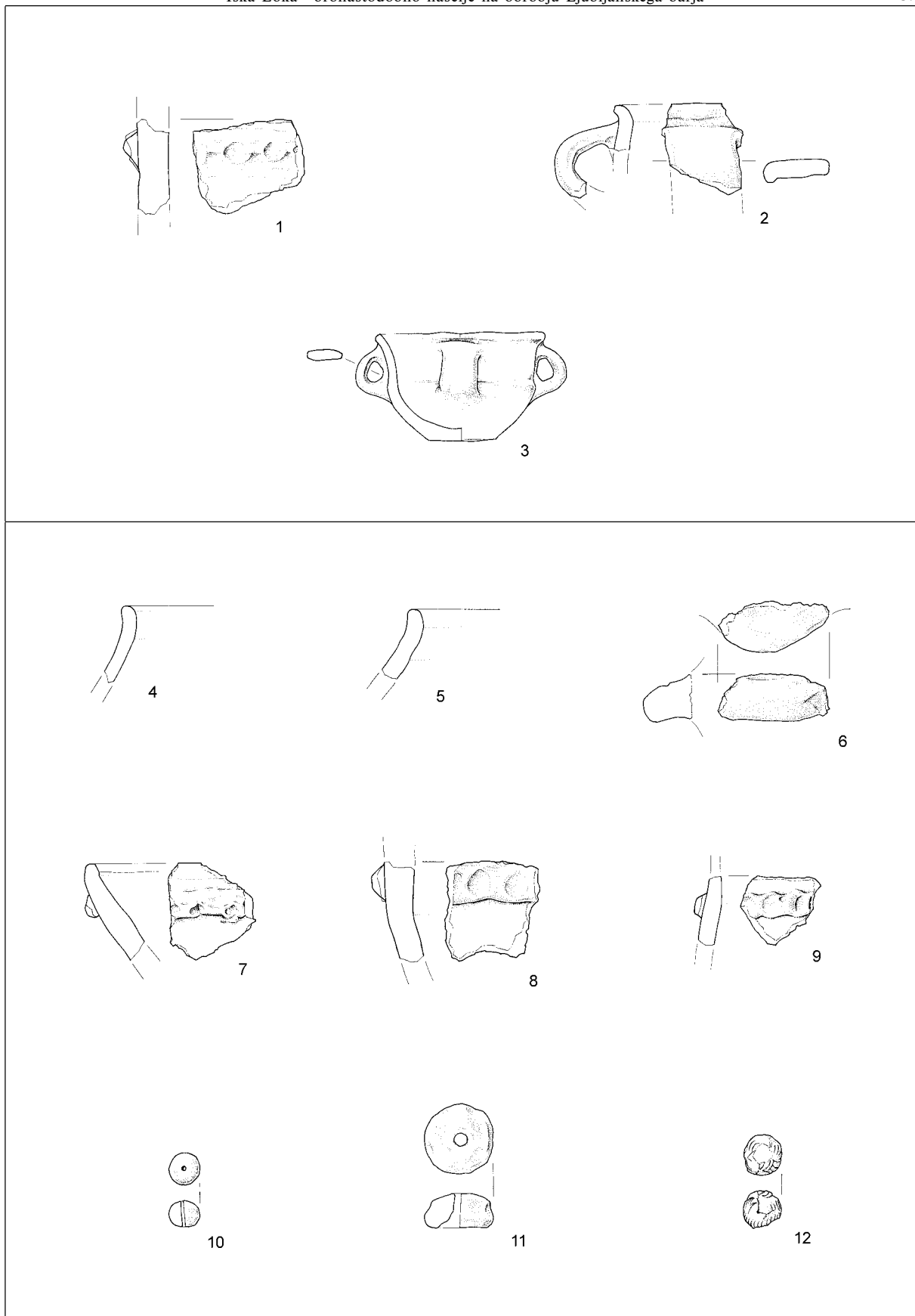
T. 5: Iška Loka. Vse keramika. M. = 1:3. Risbe: T. Korošec-Lavrič.

Pl. 5: Iška Loka. All pottery. Scale = 1:3. Drawing: T. Korošec-Lavrič.

T. 6: Iška Loka. Vse keramika. M. = 1:3. Risbe: T. Korošec-Lavrič.

Pl. 6: Iška Loka. All pottery. Scale = 1:3. Drawing: T. Korošec-Lavrič.

T. 7: Iška Loka. Vse keramika. M. = 1:3. Risbe: T. Korošec-Lavrič.

Pl. 7: Iška Loka. All pottery. Scale = 1:3. Drawing: T. Korošec-Lavrič.